

VÉTKESÉK ÁDÁM BŰNE MIATT?

SZABADOS ÁDÁM

Egy gondolat kísérletet szeretnék megosztani a teológiai kérdések egyik legnehezebbikéről, arról, hogy miért von Isten felelősségre bennünket, ha egyszer Ádám miatt születünk bűnös természettel. Ahhoz, hogy a kérdés teljes súlyát érzékeljük, fontos összegezni előbb az eredendő bűnről szóló keresztény tanítást, és azt, hogy milyen teóriák léteznek annak megválaszolására, hogy Ádám bűne hogyan lett a miénk. Nem az lesz ebben az összegzésben a meglepő, hogy vannak véleménykülönbségek, inkább az, hogy ebben a rázós kérdésben a lényegyet érintően mégis milyen egység van a keresztény hagyományok tanai között.

Hogyan lett Ádám bűne a miénk?

Az összes keresztény felekezet hisz abban, hogy minden ember bűnös. A legtöbb felekezet abban is hisz, hogy nem azért vagyunk bűnösök, mert vétkezünk, hanem azért vétkezünk, mert bűnösök vagyunk. Ez pedig elvezet ahhoz a szintén széles körben elfogadott tételhez, hogy van eredendő vagy öröklött bűn, mely Ádám bukása óta az egész emberiség állapotát meghatározza. Az igazsághoz hozzátartozik, hogy a keleti egyházak magyarázataikban mindig inkább lazítani igyekeztek az Ádám vétke és utódai bűnössége között fennálló kapcsolatot, a nyugati egyházak viszont – különösen Augusztinus óta – ragaszkodtak az Ádámtól eredő és öröklődő bűn teológiai tételéhez. Voltak a nyugati egyházban is eltérő hangok (Kierkegaard például nem az öröklésben, hanem a szükségszerű ismétlésben látta az általánosan jelenlévő bűn okát, a 18. századi felvilágosodás hatására kialakuló optimista légkör pedig alapjában véve nem tudott mit kezdeni az átöröklődő bűn pesszimista dogmájával), de „hivatalos”, hitvallásos megnyilatkozásokban mind katolikusok mind protestánsok kiállnak az Ádám bukása és a mi bűnösségünk között fennálló kapcsolat teológiai tétele mellett.

Amennyiben elfogadjuk ezt a tételt, már csak az a kérdés, hogy *hogyan* öröklődik át Ádám bűne az emberiség minden tagjára. A létező válaszok lényegében három nézetre redukálhatók: a realizmus, a federalizmus és a köztes tulajdonítás teóriáira.

1. *Realizmus*. A korai egyház és a skolasztika teológusai között egyaránt találunk olyan gondolkodókat, akik a bűn öröklését realista módon magyarázták. A realizmus lényege az, hogy kezdetben egyetlen emberi lélek volt, mely lélek öröklődés útján osztódik szét az emberiség tagjai között. Mindannyian Ádám kezdeti lelkéből részesedünk, ezért mindannyian valóságosan jelen voltunk az első bűnesetnél, és vétkesek vagyunk benne. A realizmus hívei nézetük alátámasztására Lévi és Ábrahám analógiáját szokták segítségül hívni. A Zsidókhöz írt levél érvelése szerint Lévi jelen volt Ábrahámiban, amikor Ábrahám tizedet adott Melkisédeknek (7,9-10). Realisták

szerint az elv ugyanaz Ádám és a mi esetünkben is: Ádámiban valóságosan jelen voltunk, amikor Isten ellen fellázdtt, így mi is vétkezttünk őbenne.

2. *Federalizmus*. A reformáció teológusai inkább szövetségi alapon értelmezték az Ádám és köztünk fennálló kapcsolat lényegét. Ádám képviselője volt az egész emberi nemnek, ezért nem csak őnmaga, hanem mindannyiunk nevében vétkezett Isten ellen. A képviselő döntése hatással van mindazokra, akiket képvisel. Mivel Ádám az egész emberiséget képviselte – mindazokat, akik általa fognak megszületni –, Isten Ádám minden utódát bűnösnek nyilvánította. A federalizmus hívei Pál apostol Római levelében látják ennek az értelmezésnek a bibliai alapját. Pál Ádám és Krisztus között párhuzamot von, mindkettőt szövetségi képviselőként mutatja be: „Mármost, ahogyan egynek a vétke lett minden ember számára kárhozattá, úgy lett egynek az igazsága minden ember számára az élet megigazulásává. Mert ahogyan az egy ember engedetlensége által sokan lettek bűnösökké, úgy az egynek engedelmsége által is sokan lettek igazakká.” (5,18-19) „Ahogyan tehát egy ember által jött a bűn a világba, és a bűn által a halál, úgy minden emberre áterjedt a halál azáltal, hogy mindenki vétkezett.” (5,12) A „mindenki vétkezett” ebben az esetben nem a konkrét bűnökre vonatkozik, hanem arra, hogy Isten gondolataiban mi is jelen voltunk, amikor Ádám mint képviselőnk vétkezett. Mivel Ádám nem csak saját nevében, hanem a mi képviseletünkben is vétkezett, az Éden kertben mi is vétkezttünk őbenne.

3. *Köztes tulajdonítás*. Néhány protestáns teológus olyan teóriát dolgozott ki, mely Ádámtól eredezteti bűnösségünket, de közvetlenül nem tesz bennünket felelőssé Ádám bűnéért. A nézet szerint nem azért számítunk bűnösnek Isten előtt, mert a képviselőnk (Ádám) vétkezett, hanem csak köztes módon: saját bűneink miatt. Nem tagadja ez a felfogás sem, hogy Ádám bűnös természetét örököltük, de azt tanítja, hogy mindannyian kizárólag a saját bűnünkért számítunk Isten előtt bűnösnek. Elismeri a köztes tulajdonítás elmélete is, hogy mivel Ádám romlottságát örököljük, végső soron miatta van bűnös természetünk, tehát végső soron miatta számítunk bűnösnek is. Abban különbözik ez a nézet a federalizmustól, hogy Ádám bűnéért közvetlenül nem tesz bennünket felelőssé.

A három elmélet között nincs különbség abban, hogy Ádám miatt mindannyian bűnösök vagyunk és bűnösöknek számítunk, csak abban van különbség, ahogyan az Ádám bűne és a mi bűnünk közötti kapcsolatot magyarázzák. A három elmélet közül nekünk, nyugati embereknek talán a harmadik tűnik a legkönnyebben emészthetőnek. Az első túlságosan emlékeztet arra a keleti gondolkodásra, mely az egyént a közös lélektől elszakadt lélekdarabnak tekinti. Inkább elvont eszme-futtatásnak tűnik, komolyabb bibliai alap nélkül. (Az egyetlen bibliai alap – a Lévi és Ábrahám közötti kapcsolat – a federalizmus alapján egyébként is könnyebben magyarázható.) A harmadik nézet, a köztes tulajdonítás elmélete kihúzza ugyan individualista nyugati értelmünkéből azt a szálkát, hogy bennünket valaki más bűnéért felelőssé tegyenek, viszont nem ad koherens magyarázatot az Ádám és Krisztus közötti párhuzamra, melyről Pál a Róma 5-ben beszél.

Ha a témával először találkoznék, biztosan nem a federalizmus elméletét választanám az eredendő bűn magyarázataként, mert azonnal rengeteg nehéz kérdést vet fel. Ezek megválaszolásához olyan szinten kell kibújni a bőrömből, ahogy szinte egyetlen más kérdés megválaszolásához sem – kivéve talán az örök büntetés problematikáját. Mégis úgy látom, hogy Pál apostol tanítása alapján a federalizmus elmélete ad valódi magyarázatot az Ádám és köztünk fennálló kapcsolatra. Isten kezdettől összekötötte az emberiség sorsát Ádámmal. Amikor Ádám vétkezett, nem csak önmaga nevében, hanem a mi képviselőnkben is vétkezett. Fogantatásunk pillanatától mindannyian Istentől elszakadva jöttünk a világra, mert Isten Ádámban látott bennünket. Ádám bűne miatt igaz, amit az 51. zsoltárban Dávid önmagáról mond: „Lásd, én bűnben születtem, anyám vétekben fogant engem.” (7) Talán Hóseás is a federalizmusra utal, amikor Izrael bűnének gyökerét keresi: „De ők megszegték a szövetséget Ádámban, hűtlenné lettek ott hozzám.” (6,7)

Amennyiben a federalizmus az Ádám bűne és a mi bűnösségünk közötti kapcsolat biblikus magyarázata (szerintem igen), a teológia egyik legnehezebb kérdésére kell választ találnunk: *hogyan lehet igazságos az, hogy Isten egy másik ember bűnéért von bennünket felelősségre?* A nyugati ember individualista világlátása számára ez a kérdés talán a kérdések kérdése. A következő bejegyzésben valamiféle válasz reményében ezzel a kérdéssel szeretnék szembenézni. Nem ígérek túl sokat, mert az értelmünk és a szívünk a dicsőségnek ezen az oldalán szerintem nem elég tágas ennek a titoknak a felfogásához, de javaslatot fogok tenni olyan kapaszkodókra, melyekben ideiglenes válaszként talán meg tudunk fogódzkodni.

Miért von Isten felelősségre bennünket Ádám bűnéért?

Ha bűnben születünk (Zsolt 51,7), és nem tehattünk másként, mint hogy vétkezzünk, miért von bennünket Isten felelősségre? Nem igazságtalan az, hogy Isten Ádám vétkéért bennünket is hibáztat? Elismerem, hogy rendkívül nehéz kérdéstről van szó. A probléma nehézségét tovább súlyosbítja, hogy a nyugati világ individualista gondolati alapvetésekkel működik, és az ilyen alapvetéseket éppen azért nehéz nem hogy lebontani, de észrevenni is, mert alapvetések. A bűn tulajdonításának gondolata az egyéni felelősségre építkező világnézet(ek) számára a herezisek herezise. Ahhoz, hogy a megoldás közelébe jussunk, legalább meg kell próbálnunk kilépni egy pillanatra az individualista sémákból, ami tudom, sokunknak szinte lehetetlen vállalkozás. Mégis, tegyük egy próbát.

Miért von bennünket Isten felelősségre Ádám bűne miatt? Az egyik lehetséges érv a dilemma enyhítésére az lehet, ha rámutatunk: az utolsó ítéletkor senki nem fog csak Ádám miatt elkárhozni, Isten elsősorban saját vétkeink miatt von majd bennünket felelősségre. Az ítéletről szóló bibliai tanítás azt állítja középpontba, hogy Isten előtt mindenkinek saját cselekedeteiért, szavaiért és gondolataiért kell számot adnia. Ez valóban old valamicskét a dilemmán, de nem oldja meg teljesen, hiszen az alapkérdésre

nem ad választ. Ha vétkeink Ádámtól örökölt bűnösségünk következménye, akkor Isten miért von egyáltalán felelősségre bennünket? Miért nem ment fel bennünket, látva, hogy itt állunk (bűnösen), másként nem tehetünk?

Hadd tegyek javaslatot egy megoldáskísérletre, amely figyelembe veszi nem csak az átöröklött bűn tényét, hanem annak federalista magyarázatát is, azt a magyarázatot, mely az individualista értelem számára a legnagyobb gondot okozza. Azért a federalizmusból indulok ki, mert exegetikai okokból úgy látom, hogy Pál a bűn átöröklését federalista alapon magyarázza – bármennyire is nehéz ezt a szívünknek most megérteni vagy elfogadni. (Ha valaki nem olvasta az előző bejegyzést, az tegye most meg, hogy értse, mire gondolok a federalizmus fogalom alatt.)

Először is abból induljunk ki, hogy a képviselet elve megkerülhetetlen része a világ működésének. Képviselőket választunk a parlamentbe, hogy a nevünkben intézzék az ország ügyeit. Bírák képviselik az államhatalmat az igazságszolgáltatásban. Nagykövetek képviselik az országot külföldön. A válogatott labdarúgók nem csak önmagukat, hanem a nemzetüket is képviselik a pályán: sikerük a nemzet sikere, kudarcuk a nemzet kudarca is. A közös képviselő a társasház tagjait képviseli a hivatalokban. A szülő a gyermekét képviseli, amíg az nagykorú nem lesz. És sorolhatnánk. Az anarchisták álma egy tökéletesen az egyéni döntésekre épülő világról: illúzió. Nincs, és nem is lehetséges olyan világ, mely teljesen individualista alapon működhetne. Képviseletre mindig szükség lesz, képviselet mindig volt, van és lesz. A Biblia tanítása szerint már a kezdet kezdetén is így volt: Ádám nem csak önmagát, hanem az egész emberi nemet képviselte az Éden kertben.

A képviselőtől azt várjuk el, hogy eredményesen és jól képviseljen bennünket. Ha egy választott parlament tagjai rosszul politizálnak, az egész ország rosszul jár. Ha a nagykövet botrányosan viselkedik, országára hoz szégyent. Amikor képviselőt választunk magunknak, azt szeretnénk, hogy jól képviseljen bennünket, ne hibázzon, mindenben ügyesen és sikeresen járjon el. Na mármost, ha őszintén végiggondoljuk a kérdést, Ádám képviseletével három alapvető problémánk van. Zavar bennünket, a) hogy Ádám nem képviselte jól az ügyünket, b) hogy nem mi választottuk őt képviselőnek, és c) hogy nem kaptunk lehetőséget arra, hogy megmutassuk: mi máshogy döntöttünk volna. Elsősorban ezek miatt érezzük igazságtalannak, hogy Isten Ádám bűne miatt felelősségre von bennünket.

Hadd induljak el innen visszafelé. Tegyük fel néhány kérdést magunknak. Először is: vajon mi jobb döntést hoztunk volna, mint Ádám? Mi nem lázadtunk volna fel Isten ellen? Természetesen nem tudjuk erre a választ, hiszen nem lehet bizonyítani sem azt, hogy felláztunk volna, sem azt, hogy nem. Lehet, hogy Ádámmal ellentétben mi nem lázadtunk volna fel Isten ellen, de az is lehet, hogy felláztunk volna mi is. Menjünk tovább egy lépéssel. Vajon mi jobb képviselőt választottunk volna Ádámnál, ha ránk bízzák ezt a döntést? Ezt sem tudjuk. Talán igen, talán nem. Hadd kérdezzem viszont meg, őszinte válaszra várva: mi mindig jó képviselőt választunk magunknak? Velünk nem fordult még elő, hogy utólag megvontuk volna a bizalmat azoktól, akiket éppen mi választottunk meg saját képviselőtükre? Mielőtt ezt

a kérdést is nyitva hagyánk, jegyezzük azért meg gyorsan, hogy itt a mi bölcsességünk Isten bölcsességével áll aránytalan versenyben. Amikor Ádám képviselete ellen tiltakozunk, kimondatlanul azt feltételezzük, hogy Isten nem jól döntött, amikor Ádámot választotta, nem jól döntött, amikor nem bízta ránk a képviselő kiválasztását, és talán már az is rossz döntése volt, hogy egyáltalán képviselőt rendelt fölénk. A lényeg: Isten hibázott, nekünk van vele szemben igazunk.

Én ezen a ponton tudom megragadni és mégis igazságosnak látni Isten döntését. Azzal ugyanis, hogy az Úr döntését felülbíráljuk, azt bizonyítjuk, hogy jól döntött, amikor Ádámot választotta képviselőnknek. Mi is lázadunk Isten ellen, ahogy Ádám kezdetben fellázadt. Mostani eszünkkel tehát egyikünk sem döntött volna másként, mint Ádám. Miért hibáztatjuk Istent, ha ő pontosan olyan embert tett képviselőnké, aki szintén hibáztatta Istent? Egyetlen esetben lenne jogunk Istent hibáztatni egy lázadó képviselő miatt: ha már nem lázadnánk, tehát Ádám nem képviselné többé a bennünk lévő indulatokat. Akkor érezhetnénk igazságtalannak Isten döntését, ha Ádám lázadó lenne, mi viszont nem lennénk lázadók, tehát Ádám mást képviselne, mint ami a mi indulatunk. Ha nem lázadnánk többé Isten döntése ellen, akkor viszont a Róma 5 szerint már nem is Ádám lenne a képviselőnk, hanem Krisztus, a második Ádám, aki engedelmségével váltott meg bennünket Istennek. De akkor már az ellen sem tiltakoznánk, hogy Ádám eredetileg képviselőnk volt, hiszen nem kérdőjeleznénk meg többé Isten ítéletét. Az egész dilemma az Istenbe vetett bizalomban oldódik meg, és már nem is csak az értelem számára, hanem egész egzisztenciánk szempontjából.

Van még egy érv Ádám képviseletének igazságos volta mellett. Ez az érv az előző gondolatmenetnél is erősebb, de csak a hit számára bontakozik ki. Mire gondolok? Ha elutasítjuk a bűn tulajdonítását, mint eleve igazságtalan elvet, akkor Jézus sem vehette magára a bűneinket! Szembe kell nézni azzal a ténnyel, hogy az individualista logika csak akkor következetes, ha Jézus helyettes áldozatát is elutasítja. Az individualista logika mentén sokan valóban el is utasítják a helyettesítés bibliai tanát, szembemelve az apostoli tanítással és Jézus saját küldetéséről vallott felfogásával. Ha ezt a logikát követjük, azzal kell számolnunk, hogy ebben az esetben nincs számunkra megváltás sem.

Azt hiszem, a fenti gondolat kísérletben azt tartom a legfontosabbnak, hogy nincs olyan logikai megoldás, mely az Isten ellen lázadó, autonóm értelem számára kielégítő lehetne. Az autonóm értelem nem tud behatolni a titokba, mert éppen Istentől való elszakadtsága képezi azt a paradigmát, mely őt akadályozza, és amely paradigmának megkérdőjelezése önmaga felszámolásával járna. A dilemma megoldása csak az Istenhez megtért, a benne való egzisztenciális bizalomban megszabadult értelem számára megragadható. Az átöröklött bűn igazságossága megfoghatatlan dogmatikai tétel annak az értelemnek, amely saját autonómiájához foggal-körömmel ragaszkodik.